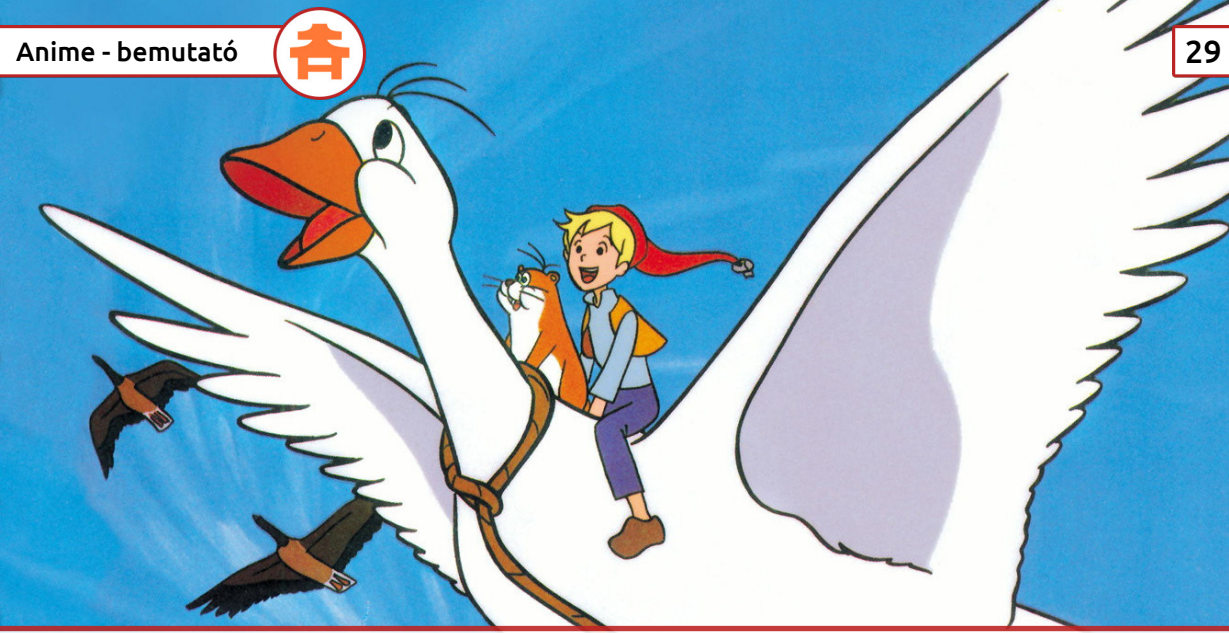

Nils Holgersson csodálatos utazása Svédországon át

Írta: Iskariotes

Vissza a Tartalomjegyzékhez!

„Inkább maradjak törpe, minthogy eláruljam a barátomat.”

1900-ban a Svéd Tanárok Nemzeti Szövetsége (Sveriges allmänna Folkskollararforening) pályázatot hirdetett egy új földrajzi tankönyv megírására 9-11 évesek számára, mely az 1868-as tankönyvet lett volna hivatott leváltani. Lagerlöfnek rögtön megtetszett a téma – hiszen korábban gimnáziumban tanított – , de azonnal nem tudott munkához látni, mivel előbb be kellett fejeznie a már elkezdett Jeruzsálem című művét. Ez még két évébe tellett, de megérte, hiszen ezt tartják a legerősebb alkotásának.

1902-ben – amikor felszabadult a Jeruzsálem súlyától – a pályázatra még mindig nem érkezett megfelelő mű, így az író kemény háromévnyi kutatómunkát végzett, mely során 1904 nyarán végigjárta Svédország tartományait és így gyűjtötte a különböző helyi legendákat, mondákat, regéket és más egyéb folklór történeteket. Az így megszerzett tudást mind beleépítette a született történetébe, a Nils Holgersson csodálatos utazása Svédországon át-ba (svédül: *Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige*). A könyv nem csak páratlan erejű története és sokszínűsége miatt vált közkedveltté, hanem az éppen zajló svéd nyelvújítás egyik fontos műve is volt.

A remekmű két részletben 1906 novemberében és 1907 decemberében jelent meg. A regényt hatalmas siker fogadta, a tankönyvi megrendelés nélkül is elkelt belőle 100.000 példány. Tankönyvként pedig nem használták sokáig az iskolák, mondván a gyerekeket jobban leköti maga a cselekmény, mint a földrajz. Illetve az egyház is rosszallását fejezte ki, mivel Nils végül is egyszer sem megy el templomba. Bár kérték, Lagerlöf nem volt hajlandó átírni úgy, hogy főhőse templomba menjen. (Igazából nehezen lehet megérteni a Svéd Evangélikus Egyház meglepődését, hiszen Lagerlöf egyik legnagyobb műve a *Az Antikrisztus csodái* címet viseli.)

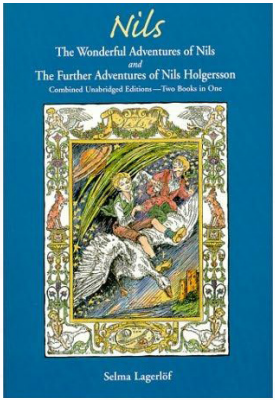

Illetve a három történelmi svéd tartomány (Småland, Vesteryotlandu és Halland) pedig tiltakoztak területük szerintük előnytelen bemutatása ellen.

Svédországban évtizedeken át az egyik vezető gyerekkönyv volt, de az 1950-es évekre népszerűsége megkopott. Egyrészt amikor íródott akkor nyelvileg nagyon friss volt, de fél évszázaddal később nyelvezete már nehézkessé vált. Valamint a hosszú tájleírások sok gyerek kedvét szegte/szegi, hogy végigolvassák e remekművet.

Ezek ellenére mára közel hatvan nyelvre fordították le az olvasmányt. Svédországnak pedig a Harisnyás Pippi mellet ez a regény az egyik legfontosabb gyermekirodalmi exportcikke.

Ottilia Lovisa Lagerlöf Selma

1858. november 20-án született, gyerekkorában sokat betegeskedett, egész életére egy kicsit sánta maradt. Mivel sokat volt beteg, így anyja és nagyanyja nevelte és tanították. A svéd irodalmi életbe a Göste Berlinggel robbant be. Legjelentősebb művei a Jeruzsálem és Nils Holgersson lettek. Egész pályafutása során harcolt a női szavazati jogért. Szerelme Sophie Elkan volt, ők ketten folyamatosan csiszolgatták egymás műveit. 1909-ben első nőként irodalmi Nobel-díjat kapott, illetve ő volt a harmadik nő, aki kiérdemelte ezt az elismerést. 1914-ben első nőként a Svéd Akadémia tagja lett. A Nobel-díj járadékából visszavonulva élt. Az I. világháború súlyosan érintette, az írással kvázi felhagyott. Idővel fokozatosan visszatért az írás világában. A II. világháború idején 80 éves kora ellenére, még ki tudta harcolni, hogy a német-zsidó Nely Sachs írónőt kimentse a pokolból, végül 1940. március 16-án halt meg.

Maga a mű

A történet nem csak egyszerű földrajzkönyv, ami a svéd tájakat mutatja be madártávlatból, annál sokkal több. Egyrészt a különböző tartományok néphiedelmeit is bemutatja, másrészt erkölcsi-morális iránymutatást szolgál a fiataloknak az életükre nézve, de a helyes társadalmi viselkedést is bemutatja (például Márton kedvese a női olvasóknak szolgálhat mintául). De ezek mellett sikerült aktuálpolitikai kérdéseket is megmutatni ifjú olvasói számára. Így bemutatásra kerül a gyermekmunka, a kivándorlás vagy éppen a tuberkulózis elleni védekezés is.

Az antropomorf állatoknak természetesen nagy hagyománya van minden kultúrkörben, de Lagerlöfre kimondottan nagy hatást gyakorolt a Rudyard Kipling által írt *A dzsungel könyve* (1894) című mestermunka.

A regény egyszerre több műfajt is sikeresen ötvöz, a fantasy és a kaland területén domborít nagyot az író. Elsődlegesek viszont a tájleírások, hiszen elvileg ez egy földrajz tankönyvnek készült. Másik meghatározó eszköze a jellemfejlődés kezelése.

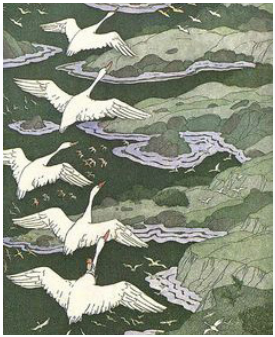

Nils a történet szerint 1884-ben született, tehát a kezdetekor 14 éves, ekkor találkozik egy tomtéval, aki elvarázsolja őt. A cselekmény szerint a tomte identitásválságba löki főhősét, méghozzá pont azt veszi el tőle, amire a legtöbb tini a legjobban odafigyel: a testi erejét, a külalakját. Onnantól kezdve a hős csak az eszére és az érzéseire hagyatkozhat. Azért, hogy az elvesztett gyermekkor után rátaláljon az ÉLET-re vezető helyes útra kénytelen szó szoros értelemben elhagynia a családi fészket és egy (ön)ismereti utazásra indulni. Útja során barátokra és ellenségekre tesz szert, szerelmeket lát és gyűlöletet tapasztal, igazságot és igazságtalanságot oszt és kap. Végül a több hónapos távollét után hazatér, és a tomte segítségével (aki látja, hogy Nils megtanulta a leckét, megértette mennyire fontosak a barátok) újból visszaváltozik, ergo Nils felnőtt ember lesz.

Feldolgozások

A mű első mozgóképes megjelenítésére nem kellett sokat várni, már 1939-ben Einar Norelius egy rövid animációs filmet készített belőle.

A regény második feldolgozását 1955-ben készítették el a szovjetek, ez egy háromnegyed órás színes rajzfilm, mely az *Elvarázsolt fiú* (Заколдованный мальчик) címet viselte. A totalitárius diktatúrában természetesen az ártatlannak tűnő adaptációból is sikerült politikát csempészni. Az emlékezetes patkányvonulásos jelenetben a fő patkány hangját Szergej Martinson adta, akiről közismert volt, hogy ő játszotta a szovjet filmekben Adolf Hitlert. Illetve ki kell emelni Vladimir Yurovskiy zeneszerző munkásságát, aki igen jó zenét szerzett a filmhez. XI. Károly szobrának éltre keltéséhez írott zenéje nagyon sok hasonlóságot

Nem törpe, hanem tomte

A történet elején találkozhatunk egy törpével, aki Nilst elindítja az utazása felé. De a törp nem is törp, hanem ahogyan a svéd mitológiában hívják: egy tomte. A néphagyomány szerint a tomték, a kertekben/tanyákon élnek. Ha jó dolga van, akkor gondozza és védi mind a családot, mind pedig a háziállatokat és a takarmányt. Ugyanakkor, ha azt tapasztalja, hogy a gazdák durván bánnak az állatokkal, nem tisztelik a természetet, esetleg az állatok lakhelyén tiszteletlenül viselkednek, akkor, jaj a családnak. Legjobb esetben a tomte csak elhagyja a házat, rosszabb esetben leöli a gazdaállatokat.

Manapság a tomte átalakult, leginkább karácsony tájékán tűnnek fel és párban járnak. Ahol finom zabkását és egy nagydarab vajat kapnak, ott ajándékot hagynak a lakóknak. A svéd marketing gépezet egyfajta alternatív mikulást próbál felépíteni rá. A tomtékat szokták nilsnek is becézni, természetesen ezzel maga az író is tisztában volt és nem hiába nevezte el főhősét úgy, ahogyan végül is tette.

mutat John Williams Darth Vader zenéjével. További érdekessége az animációs filmnek, hogy ma már csak az 1960-as 40 perces változatát lehet megvenni DVD-n. Bár több béketáborba tartozó országban vetítették a rajzfilmet, hazánkban sem 1955-ben, sem később nem került bemutatásra.

Ezután egy svéd élőszereplős feldolgozás készült a regényből. Az 1962-es film 98 percbe sűríti bele Nils cselekményét. Ami kiemelendő belőle, hogy Nils apját a fiatal Max von Sydow alakította. 1986-ban Bjørn Howard Kruse „*Nils Holgerssons underbara resa*" címen írt operát.

A legfrissebb feldolgozás 2011-ben készült, amikor a svéd és a német közszolgálati televíziók fogtak össze közösen egy két részes, összesen 230 perces tévéfilm elkészítéséhez. Az alkotásban vegyesen lehet találkozni élő állatokkal, bábokkal és CGI-vel életre keltett élőlényekkel. A közel három éven át készült filmet a svédek némi önkritikával csak úgy reklámozták, hogy a Nagy Liba film.

Legújabban hazánkban is színre vitték a Nils Holgerssont: Fogi színház jóvoltából próbálják, a legtöbb gyerekhez eljuttatni ezt a csodás történetet.

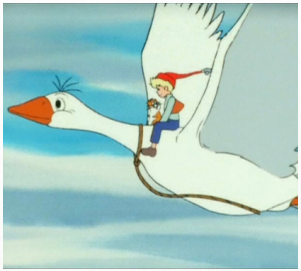

Anime

Nils Holgersson megalkotása egyben az egyik leghíresebb mai anime stúdió születésével is egybe esett. Történt ugyanis, hogy 1977 áprilisában Nunokawa Yuji, Uenashi Mitsuo és Tokito Hiroko elkezdték szövögetni egy leendő animációs stúdió tervét. Közel két éves előkészületek után 1979 májusában megalapították a KK Studio Pierrot céget.

Mivel többen dolgoztak a *Maja, a méhecske* című animén, így nem meglepő, hogy a Gakken Stúdió őket kérte fel egy európai mű átültetésére animációs sorozatra, a kiválasztott irodalmi anyag pedig Lagerlöf Nils Holgerssonja lett. Bár ez volt az első alkotásuk és még visszatértek a kezdetekhez a *Csip-Csup Csodákkal,* alapvetően olyan sorozatokat/filmeket köszönhetünk a stúdiónak, mint az U*rusei Yatsura, Yu Yu Hakusho, GTO, Bleach* vagy a *Naruto.*

A készítők alkalmaztak egy-két módosítást az eredeti történeten. A legnagyobb változás egyértelműen Pocok szerepeltetése lett, illetve Szmöre a róka is sokkal több szerephez jutott, mint a regényben. Pocok megalkotására azért volt szükség, hogy Nils belső világát jobban meg tudják világítani, sok esetben a fiú belső monológjait így párbeszéddé alakították át, ami egyértelműen jobb egy kisebbeknek szánt sorozatnál. Illetve Pocok azért is kellet, hogy valaki folyamatosan ellensúlyozza Nilst: ha a főszereplő bátor, akkor ő bátortalan, de van, hogy pont fordítva. A másik változtatás a könyvhöz képest, hogy Nils abban már 14 éves fiú, az animében pedig a legjobb esetben is csak 12-nek tűnik.

Az animések közt gyakran hangoztatják, hogy Oshii Mamoru rendezte a sorozatot. Nos, ez így nem teljesen igaz.

Összesen 52 rész készült, ebből 19 részben dolgozott a fiatal rendező és csak 14 rész volt, amiket teljesen egyedül rendezett meg. Magam részéről enyhe túlzásnak tartom az egészet az ő nyakába varrni. Hisayuki Toriumi szintén rendezett, leginkább az ő nevét szokták feltüntetni a részek végén, hiszen ő volt az, aki az egész sorozat gyártását irányította. De rajtuk kívül még négyen ültek a rendezői székben és talán Nunokawát kell még megemlíteni, mint jelentősebb direktor.

A zenéjét – most tessék figyelni – nem Karel Svoboda alkotta meg. Pontosabban az eredeti japán openning és ending nem ugyanaz, amit Európában és az arab világban lehetett hallani. Bár az eredeti dal sem bonyolultabb, de azért gyökereseb eltér a hazai tájékon megszokottól. A dalszöveget Narahashi Yoko jegyzi, akiről elég annyit tudni, hogy Johnny Nomura felesége volt. A számot pedig a kor egyik legfelkapottabb zenés műsorában, a Minna no Utában mutatták be. A záró szám sem egyezik meg az európaival, az eredeti japán verzióban az ending címe: Mindörökké barátok (エンディングテーマ - 「いつまでも友だち」).

Az eredeti szinkronról is érdemes pár szót szólni. Nilst a fiatal Koyama Mami játszotta, aki többek közt *Dr. Slump*ban alakította Arale-chant, a Monsterben Evát vagy a Gundam univerzumban több karaktert is (Kycilia Zabi, Talia Gladys, Karen Joshua).

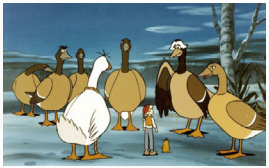

Évekkel később készült egy film is a sorozatból, de azt a német tévések vágták össze a sorozat általuk legfontosabbnak ítélt jeleneteiből.

Az anime Japán meghódítása után elindult a világhírnév felé. Egyrészt Európában hamar megszerették a nézők, hiszen az animáció és a zene szép, míg a történet sokaknak ismerős volt. Ráadásul a svéd idegenforgalmi hivatal mindent megtett, hogy a sorozat európai értékesítését megkönnyítse, hiszen így kvázi potom összegért lehetet reklámozni Svédországot. Az anime összesen 22 nyelvre lett lefordítva, így többek közt angolul, franciául, németül, olaszul, spanyolul, portugálul, kínaiul, valamint kisebb nyelvekre is, mint a holland, számi, finn vagy a magyar. Ezen kívül olyan nyelvi területekre is eljutott, ahol az animéknek kevés siker terem, így Albániába és Törökországba is, továbbá a Nils azon kevés animék egyike, amelyhez hivatalos arab fordítás is készült.

Az európai terjesztés legnagyobb változtatása természetesen a zenében történt. Az eredeteit eldobva Karel Svoboda készített hozzá zenét. Svoboda olyan animéknek szerezte a zenéjét, mint a *Maja a méhecske*, *Pinocchio*, *Taotao* vagy a *Viki*, a viking. Nemcsoda hát, hogy végül ő komponálta a Nils Holgersson nyitó és záró számát is. Franciaországban az openinget Marie Myriam énekelte fel, aki az 1977-es Eurovíziós Dal fesztivál nyertese volt.

Magyar kiadás

A sorozatot magát 1988. január 4-én mutatták be az M1-en és egészen december 26-ig futott. Idővel többször is leadta az M1 és az M2, később a Duna TV is műsorára tűzte, majd a Minimax követte. Manapság az M2 Gyermekcsatorna szokta adni. Természetesen, mint a legtöbb házánkban kiadott animével, itt sem minden kóser.

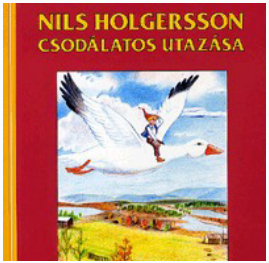

Összesen háromfajta szinkron készült hozzá, az első értelemszerűen akkor, amikor először műsorba került. A második közel 10 évvel később készült el. Történt ugyanis, hogy 1993-ban a Duna tévé kezdte leadni a sorozatot, sikeresen el is jutott a 26. részig, amikor valamiért abba hagyták a sugárzást. (Városi legendák szerint a második 26 rész nem volt meg teljesen az archívumban és hirtelen nem tudták mi tévők legyenek.) Majd 1999-ben folytatta a Duna tévé a sorozatot, csak már egy teljesen új szinkronnal. Amikor pedig a Minimax megvette az anime jogait, akkor egyes szereplőknek megint új hangot kellett adni. Így lett összesen három különböző szinkron.

	1. szinkron	2. szinkron	3. szinkron
Nils Holgersson	Szerednyey Béla	Molnár Levente	Baradlay Viktor
Pocok	Hacser Józsa	Seszták Szabolcs	Kapácsy Miklós
Márton	Márton András		Beratin Gábor
Akka/Tornyosfellegi Akka/Kákalaki Akka	Gruber Hugó, Uri István		
Gustav /Guszter	Felföldi László		
Ingrid	Földessy Margit		
Gunner	Kassai Károly		
Szmöre	Józsa Imre	Fekete Zoltán	
Gorgo	Melis Gábor, Gesztesi Károly	Sörös Sándor	
Siri	Radó Denise		
Pelyheske/Selymeske	Vándor Éva, Balogh Erika		
Mesélő	Földi Teri		

A sorozathoz igazodva 1989-ben az Interprint adta ki a képregény feldolgozást. 1991 januárjában a Semic Interprint vette át a sorozat kiadását, amit egészen 1992 áprilisáig folytatott, amikor a 47. résznél abbahagyták. A képregény eredetileg Spanyolországban és Németországban futott 1981 és 1983 között, 56 részt élt meg. Sajnos nálunk nem futott végig eme széria. Illetve az egész képregényt egy nagy színes mesekönyvvé gyúrva kiadták hazánkban is.

Az eredeti könyvet először magyar nyelvre 1921-ben fordították le Tábori Piroska jóvoltából. A mai napig is használt fordítást 1957-ben Beke Margit készítette. Illetve 1964-be kiadásra került egy rövid kisregény/nagy novella Gorgo, a sasfióka címmel, ami a Nilsben szereplő Gorgo ifjúkorát meséli el.

Érdekességek

- A legtöbb képen, amin Nils Mártonon repül egy Scania vidéket ábrázol.
- 1991-óta a svéd 20 koronáson Selma Lagerlöff található, míg a másik oldalán Nils látható ahogyan a vadludakkal repül.
- A Kebnekaise Akka név két hegycsúcs elnevezéséből lett megalkotva. Kebnekaisénak hívják Svédország legmagasabb csúcsát. Míg az Akka egy lappföldi hegy, amely csúcsának a neve annyit tesz: Lappföld királynője.
- A Tele Atlas nevű svéd digitális térképészettel foglalkozó cég logóját is a regény inspirálta.
- A TT Line nevű német komphajó szolgáltató már két hajójukat is elnevezte Nils Holgressonról. Az első még 1962-1967 között szolgált, a jelenlegi hajó 2001 óta szállít utasokat.
- A világhíres Röstrand nevű svéd porcelángyár 1970-ben kezdett bele és egészen 1999-ig folytatta a Nils Holgersson sorozatát. Minden év karácsonyához igazítva kijött egy-egy tányérral, mely a regény egyes híresebb jeleneteit örökítette meg.
- A Le Monde legendás francia napilap TOP 100 XX. századi regény listáján a 68. helyet szerezte meg.
- Konrad Lorenz a világhíres etológus kedvenc madarát Martinának nevezte el, így adózva Mártonnak a könyvből.
- Bár Nilst a legtöbbször piros sipkával ábrázolják a könyvben fehér a fejfedője.
- 1950-ben a Svéd Könyvtárak Szövetsége megalapította a Nils Holgresson plaketett, melyet az adott év legjobb svéd gyerekkönyv írójának ítélik oda 10.000 korona kíséretében.
- Lagerlöf eme műve olyanokra hatott, mint Jostein Gaarder (Sofie világa: Regény a filozófia történetéről).
- Márton és Pelyheske gyerekei a Yksi, Kaksi, Kolme, Neljä és Viisi nevet kapták meg, ami nem más, mint a számok 1-től 5-ig finnül.
- A történet március 20-án húsvét vasárnap indul és ugyanabban az évben november 8-án ér véget. (Bár az író nem adott meg pontos dátumot, de a stockholmi Skansen megléte és a húsvét időpontjának megadása könnyen beazonosíthatóvá tette a dátumot.)
- Svédországban (is) használatos a buta liba kifejezés.
- A mesehős szülőfalujaként Västra Vemmenhögöt választotta. Ennek oka, hogy Svédország legdélibb részén két nagyobb város, Trelleborg és Ystad közötti képzeletbeli vonalat megfelezte, és ott Västra Vemmenhögöt találta.
- Värmland megye – Selma Lagerlöf szülőhelye –, és Heves megye testvéri kapcsolatokat ápolnak egymással.